

Dr. Aslan HALILOV
Tarih Bilimci

MART 1918: AZERİLERİN OLMADIĞI AZERBAYCAN!

TARİHİN TANIKLIĞI

Nikolayev sokağındaki "Kaspiy" gazetesi binası

Bilindiği gibi 2 Kasım 1917 tarihinde Bakü ve çevresinde Sovyet hakimiyeti yönetime gelmişti. Bakü yönetiminde kendisini Bolşevik addeden – Şaumyan, Mikoyan, Amiryan, Kamo vs. Ermeniler başı çekiyordu. Onlar yönetimdeyken buldukları mevkilerini Müslüman halka baskı yapma aracı olarak kullandılar. S. Şaumyan ve arkadaşlarının Azerbaycan karşıtı siyaseti 1918 yılının başlarında doruk noktasına ulaştı: Ermeniler Mart ayın-

dan Temmuz ayına kadar Sovyet hakimiyeti adına hareket ederek, tüm Bakü vilayetinde Müslüman katliamı yaptılar.

Dışına kadar silahlanmış Ermeni gruplar ilk darbelerini Bakü'ye vurdular. Olağanüstü Hal Komisyonu üyesi, tecrübeli hukukçu A. Y. Kluga'nın binlerce tanık ve yıkımlara dayanarak hazırladığı "Bakü'deki Müslüman halk üzerinde yapılan zorbalık ve şiddet" raporunda da belirtildiğine göre, 1918 yılının sadece Mart sonu ve Nisan ayının başında

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA MEYDANA GELEN RUS İHTİLALİNDEN SONRA GÜNEY KAFKAS BÖLGESİNDE ANARŞİ VE KÖTÜ YÖNETİM ATMOSFERİ MEVCUTTU. BU DURUMU FIRSAT BİLEN ERMENİ ŞOVENİSTLER ESKİDEN BERİ HAYALİNİ KURDUKLARI "DENİZDEN DENİZE SINIRI OLAN BÜYÜK ERMENİSTAN" ARZULARINI HAYATA GEÇİRMeye ÇALIŞTILAR VE BU YOLDAKİ İLK HEDEFLERİ; ERMENİLERİN XIX. YÜZYILIN BAŞLARINDA YERLEŞTİKLERİ AZERBAYCAN TOPRAKLARININ BÜYÜK KISMINI İŞGAL ETKİTİ. BU BÜYÜK İDEOLOJİ TAŞNAK PARTİSİNDEN BOLŞEVİK PARTİSİNE KADAR TÜM ERMENİ PARTİ VE ORGANİZASYONLARIN ANA SLOGANIYDI.

silahlı Ermeni gruplar tarafından suçsuz yere 11. 000 Azerbaycan halkı öldürülmüş ki bu oranın büyük çoğunluğu yoksul halktan oluşmaktaydı. Bu gerçeğin içyüzünü S. Şaumyan'ın kendisi de 13 Nisan 1918 tarihli halk komiserleri şurasında yaptığı konuşmada şöyle itiraf etmektedir: "...**30, 31 Mart ve 1 Nisan arasındaki 3 gün içinde Bakü'de çetin bir çatışma yaşandı. Bu çatışmanın sonucu hepimizin malumudur. Düşmanın tamamı bozguna**

uğratıldı. Ayrıca bu çatışma içinde bizim emrimizde olan 3-4 bin Daşnakçı Ermeniler de vardı. Bunların olaylara karışması sonucunda çatışma sivil ihtilaldan daha çok milli çatışmaya dönüştü ancak bundan kaçınmak mümkün değildi. Biz bunu bilerek hareket ettik. Müslüman alçaklar fazlasıyla zarar gördü”.

A.Y. Kluga'nın raporunda Müslüman katliamının son derece vahşetle yapıldığı ve bundan en fazla ihtiyarlar, kadınlar ve çocukların mağdur olduğu gösterilmektedir. **Geydar Kuliyev'in anlattıklarına göre; A. Y. Kluga Müslüman mahallelerini dolaşırken bazı bölgelerde vahim derecede bedenleri parçalanmış cesetler görmüş. Örneğin, kendi yeğeni Başir Cafarov'un başı koparılmış, kolu ayrılmış ve bedeni üç yerinden delinmiş olan cesedini bulmuş ... Diğer bir yerde ise boğazı kesilmiş genç bir Müslüman kadın yatıyordu, bu kadının cesedinin üstünde ise bıçakla öldürülmüş bir bebek cesedi yatıyordu ve bebeğin bıçakla kesilmiş ağzı kadının meme emziğindedi.**

Bulunan bazı kadın cesetlerinin rahmi, burnu, kulağı ve göğüs memesi kesilmiş halde yatıyordu. Bir yerde ise soba üzerinde yanarak ölmüş bebeğin cesedi vardı... zorluk çekerek öldüğü belliydi. Diğer bir yerde ise karnından ahşap çubuk geçirilmiş bir çocuk cesedi yere yapışık halde yatıyordu...”

Ermeni katiller Azerbaycan halkını hunharca katliam etmekle kalmamış, kentteki Müslümanlara ait en iyi binaları yakmış ve yerle bir etmişti. A. Y. Kluga'nın raporunda da gösterildiği gibi olaylar esnasında “İsmailiye” binası, 5000 Kuran nüshasının bulunduğu “Kaspiy” gazetesinin binası, “İslamiye”, “Dagestan”, “İskenderiye” otelleri ve diğerleri ateşe verilmişti. Ermeni askerler öldürdükleri Azerilerin mülk ve eşyalarını çaldılar, talan ettiler ve ellerine geçen ne varsa hepsini imha ettiler. Bu durum da A. Y. Kluga'nın raporunda yer almaktadır: **“Müslüman evlerine zorla giren Ermeniler evlerdeki kıymetli eşyaları aldılar, geri kalan malları ise**

İsmailiye Sarayı

Bazarıya sokağı

kırdılar veya bir kısmını ateşe verdiler. Kentin aşağı tarafından ise Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in evi hariç yağmalanmayan hiçbir Müslüman evi kalmadı. Olayların sonucunda Bakü'deki Müslümanların zararı eski fiyatlarla en az 400. 000. 000 rubledir”.

A.Y. Kluga 1918 yılının başlangıcında meydana gelen bu olayla ilgili tanıklar ve delil niteliğindeki diğer belgeler esasında çıkardığı sonuca göre, olaylar aniden meydana gelmedi tersine daha önceden iyi bir hazırlık yapıldı. Bu olaylarda başroldeki politik organizasyonlar ve Ermeni silahlı grupların yanında, aktif

olarak şehirde yaşayan Ermeni kökenli birçok kişi de katıldı.

“A. Y. Kluga, diyor ki - Mart olayları, daha 1917 yılında Daşnakçılar ve Ermeni milli şurası tarafından planlandı. Bu gruplar daha önce birkaç kez Müslüman halkı silahlı isyana teşvik etmiş bu vesileyle önce Bakü'deki sonra çevre illerdeki Azerbaycan halkını imha etmek, onların tüm mülkünü ele geçirmek ve böylece bölgedeki tüm yönetimin Ermenilerin eline geçmesini sağlamak istiyorlardı. 17 (30) Mart 1918 tarihindeki olaylarda Müslümanların öldürülmesi ve mülklerinin imha

Bazarnaya sokağı (Hüsü Hacıyev sokağı yanında)

edilmesine bakılırsa, tüm şehirdeki olaylar Bakü'deki yerli Ermeniler ve Ermeni silahlı organizasyonları tarafından önceden belirlenmiş sistem ve plana göre yapıldığı belli oluyor”.

Belirtmemiz gerekir ki, Azerbaycan halkının topluca katliamı ve onların mülklerinin talan edilmesi mart olaylarından sonra 1918 yılının Eylül ayına kadar devam etti. Örneğin Bakü'de yaşayan Sadıkbek Mamed Rızabekoğlu 1918 yılının Ağustos ayının sonunda Bakü'den Pirşaga köyündeki ailesine doğru yola çıkar. Mamedli köyüne geldiğinde onunla birlikte 20 Azeriyi 17 kişilik silahlı Ermeni askerleri tutuklarlar ve Zabrat köyüne esir olarak götürürler. Burada tutuklu esirlerin hepsini halatla bir birine bağlar ve kurşuna dizerler, esirler yere düşmesine rağmen bıçak ve hançer batırmaya devam ederler.

Ermeni milliyetçilerin bir sonraki katliamı Bakü vilayetine bağlı Şamahinskiy ve Gubnskiy kasabalarında yapıldı. 1918 yılının Mart ayının sonlarında S. Şaumyan tarafından yönetilen ve güya Şamahinskiy kasabasında Sovyet hakimiyetini kurmak için faaliyet gösteren silahlı Ermeni çeteleri, yerli Ermenilerle işbirliği yaparak tüm kasabayı ateşe vererek cinsiyetine, yaşına ve politik görüşüne bakmaksızın on binlerce suçsuz Müslümanı öldürdüler. 31 Mart 1918 tarihinde Şamaha kentinin

merkezi yerle bir edildi. Kent sakinleri sabahın erken saatlerinde silah sesleriyle uyandılar. Aslında geceleyin Ermeni çeteleri Ermeni köyü olan Matrası tarafından kente doğru hücum etmiş ve kenti her yönden abluka altına almıştı. G. Korganov, T. Amirov, S. Lalayev ve diğerlerinin yönettiği hücum grubu kentin Müslüman (aşağı) kısmına ulaştılar ve evleri ateşe vermeye başladılar, önüne gelen erkek, kadın ve çocuk herkesi öldürdüler. Azerbaycan hükümeti bünyesindeki olağanüstü durum komitesi üyesi A. Novatskiy, Şamahi kentinin yerle bir edilmesi ve Müslüman halkına katliam yapılması ile ilgili raporunda şöyle yazmaktadır: **“Onlar ilerlediği her adım sonrasında evler yakılıyor, talan ediliyor ve suçsuz insanlar öldürülüyordu. Yangın tüm kenti öyle sardı ki ertesi sabahında şehrin sadece harabesi kalmıştı.**

İnsanları evlerinde, sokakta öldürüyorlardı. Bir de insanları zorlayarak ve vahşice öldürüyorlardı. Halka ait kıymetli eşyalar çalındı... Sokaklarda memesi kesilmiş, karnı açılmış ve aşağılanırcasına öldürülmüş kadın cesetleri yatıyordu. Ayrıca sokaklarda çocukların kazıklanmış cesetlerine de rastlanıyordu...”

Ermenilerin Müslümanlara karşı Şamahi'de yaptığı kanlı vahşet ancak kente Azerbaycan askerinin gelme-

siyle durduruldu. Ermeniler harabeye dönmüş kentten zayıtsız kaçabildiler ve Kozlıçay köyüne çekildiler (Hilmi- li). Çok geçmeden Azerbaycan ordusu kenti terk etmek zorunda kalınca Ermeniler yeniden gelmeye başladı. Kenti yerle bir etme, halkı vahşice katletme yeniden baş gösterdi. Olağanüstü Hal Araştırma Komisyonu Başkanı Alekper Bek Hasmamedov Bakü'deki Sovyet ordusu kumandanına yazdığı 9 Aralık 1918 tarihli mektubunda: **“... S. Lalayev'in talimatıyla askerleri genç Müslüman kadınları tutuklamış ve onları Şemaha'daki evine götürmüşler. Askerler evde kadınları soymuşlar, zorla bağlamışlar, sonra da tecavüz etmişler. Olay sırasında bir kadını orada öldürmüşler, diğer bir kadını da yüksek balkondan sokağa doğru atmışlar ve sokakta parçalamışlar...”** demişti.

Ermenilerin Şamaha'da yaptığı saldırılarda önde gelen birçok yerli halk lideri öldürüldü. Öldürülenler arasında belediye başkanı Teymurbek Hudaverdiyev, İlk Devlet meclisi üyesi Mamed Tağı Aliyev, Hacı Baba Abbasov, Aşraf Hacıyev, Hacı Cafar Kuli Ahund gibiler canavarca öldürülmüşlerdi. Bu konuda Şamaha kentindeki olayların tanığı olan Nasrullah Hacı Sultanoğlu 29 Eylül 1919 tarihli göstermelerinde: **“Ben meşhur ve saygın Molla Cafer Kuli Ahund'un ve dört yüze yakın kadın ve çocukların öldürülmesine şahit oldum. Camide Molla Ahund ve dört yüze yakın kadın ve çocuk saklanmıştı. Ermeniler camiye girdiler ve hepsini katlettiler. Molla Ahund'u öldürmeden önce: onun dişlerini söktüler, sakalını yoldular, dilini, kulağını ve burnunu kestiler...”**

S. Lalayev (Lalayan) – Gülbandyan, Arzumanyan, Doliyan, Petrosyan, Karapetyan gibi yerli elebaşılar ile hareket ederken, Şamaha'da içinde kadınların, çocukların ve ihtiyarların saklandığı 13 caminin ablukaya almasını emretti. Ermeniler bu camileri ateşe verdi ve içlerinden kaçmak isteyenleri de acımasızca öldürdüler. Sonuçta camilerin içindekiler yanarak can verdi...

Ermenilerin Şamaha'ya yaptıkları

birinci ve ikinci saldırı sonucunda birkaç bin insan öldü. Kentin Müslüman tarafı tamamen harabeye döndü. Vahşiçe öldürmeler ve zorbalıklar Şamaha kasabasının diğer yerlerinde de devam etti.

1918 yılının Nisan ayında Ermeni çeteleri Navaği köyüne saldırdılar. Köye giren Ermeniler suçsuz halkı gaddarca ve aşağılayarak öldürüyor, kaçanları kurşuna diziyor, eline geçirdiklerine bıçak ve hançer saplıyor, çocukları demir çubuklara saplayıp kaldırıyor, kadınlara tecavüz ediyor ve memelerini kesiyorlardı. Saldırı sonucunda 555 erkek, 260 kadın ve 140 çocuk öldürüldü.

Katliam ve toplu kıyım karşı kasaba Ağu'da da devam etti, orada 200 erkek, 300 kadın ve çocuk öldürüldü. Tyagyali köyünde 360 erkek, 150 kadın ve 140 çocuk, Bağirli köyünde ise 80 erkek, 150 kadın ve 140 çocuk öldürüldü. Şamaha bölgesindeki Müslüman katliamı 1918 yılının Temmuz ayına kadar devam etti.

Aynı trajedi Gubinskiy bölgesinde de yaşandı. Bakü ve Şamaha bölgesindeki "Zafer"den havalanan Ermeni katiller burada da en az öteki taraf kadar acımasız ve küstahça işlerini yaptılar. Sadece Ermenilerden oluşan grup Daşnak başkanı Amazasp tarafından yönetiliyor, çete üyelerini ise bizzat askeri komiser Korganov seçmişti. Ermeniler Mayıs ayında girdikleri Gubinskiy bölgesine giderlerken yoldaki köylerde yine aynı gaddarlığı yaptılar ve Gubinskiy kentini hiçbir savunma olmadan ele geçirdiler. Buna rağmen Ermeniler yerli halkı acımasızca kurşuna dizdiler. Kadın ve çocukların cesetleri sokakları doldurmuş, cesetlerin çoğunun başı kesilmişti. O bölgede 14 üyeden oluşan Kerbalai Maşadi Tagi ailesinin tümü yok edildi. Gubinskiy bölgesinde olup bitenleri araştıran A. Novatskiy aşağıdaki delilleri sunmaktadır: **"...askerler saygın yaşlı ihtiyarlara Müslüman kadın getirmelerini emrediyordu. Bu emri yerine getirmeyen Alipaşa Kerbalai Mağerramoğlu ve oğlu öldürüldü. Özellikle oğlunu babasının gözünün önünde önce gözlerini oyarak, yüzü ve karnını yüzerek öldürdüler. Sonuçta**

"Açık Söz" gazetesi binası

erkek, kadın ve çocuk olmak üzere toplam iki bin insan öldürüldü. Ermeniler yüzden fazla kadın ve kıza tecavüz ettiler..."

Amazasp yönetimindeki hücum grubu yerli Ermenilerin yardımıyla Gubinskiy bölgesinde 122 Müslüman köyünü, ayrıca Deveçi, Siyazan, Hudat, Nabur, Gusar, Nügedi, Çahmahli, Çarhane, Sarvan, Karaçaylı köylerini yerle bir ettiler. Buralarda Daşnaklar inanılmaz derecede acımasızca saldırdılar.

Biz şovenist Ermenilerin Şamaha ve Gubinskaya bölgesinde yaşayan müslüman halkın politik ve diğer konularına bakılmaksızın kökünü kazmak için gerçekleştirdikleri katliamdan sadece birkaç delil getirdik. Bakü vilayetinde yapılan katliam, totaliter Ermeni terörünün Osmanlı İmparatorluğunda, Azerbaycan'ın güney ve kuzeyinde, Karabağ'da, Nahçıvan'da, Zengezur'de, Erivan'da, Borçalı ve diğer yerlerde yapılan katliam silsilesinin kanlı bir zinciridir. Ermeni milliyetçilerinin Azerbaycan'a karşı insanlık dışı politikaları günümüzde de devam etmektedir. Ermenistan'ın Azerbaycan'a yaptığı askeri hareket sonucu ülkemizin yüzde 20% toprağı işgal edilmiş, 20 binden fazla Azeri öldürülmüş, 1 milyon kadar insan da anayurtlarından kovularak çeşitli bölgelere dağılmış durumdadır. Katliam devam ediyor... ❁

Kaynakça:

1. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi parti ve toplumsal hareketleri merkezi devlet arşivi.
2. S.Şaumyan. 13 Nisan 1918 tarihli Halk Komiserleri Şurası'na Sunumu. – Seçilmiş Eserler. cilt 2, sayfa 246.
3. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi parti ve toplumsal hareketleri merkezi devlet arşivi. Fon 277, arşiv dosya 1, korunma yeri 27, sayfa 18.
4. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi parti ve toplumsal hareketleri merkezi devlet arşivi. Fon 277, arşiv dosya 1, korunma yeri 27, sayfa 20.
5. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi parti ve toplumsal hareketleri merkezi devlet arşivi. Fon 277, arşiv dosya 1, korunma yeri 27, sayfa 18.
6. Azerbaycan Milli Arşivi, Fon 1061, dosya 1, numarası 106, sayfa 6.
7. Azerbaycan Milli Arşivi, Fon 1061, dosya 1, numarası 99, sayfa 6.
8. Azerbaycan Milli Arşivi, Fon 1061, dosya 1, numarası 106, sayfa 18.
9. Azerbaycan Milli Arşivi, Fon 1061, dosya 1, numarası 110, sayfa 18.
10. Azerbaycan Milli Arşivi, Fon 1061, dosya 1, numarası 95, sayfa 5-6.